

Наталія Болібрух

Навчально-науковий інститут права та психології
Національного університету “Львівська політехніка”,
аспірант кафедри кримінального права і процесу

ОСОБЛИВОСТІ КРИМІНОЛОГІЧНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ЯК МЕТОДУ ДОСЛІДЖЕННЯ ОСОБИСТОСТІ СТУДЕНТА ВНЗ, У ЗВ’ЯЗКУ З УЧИНЕННЯМ КОРИСЛИВО-НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ

© Болібрух Н., 2017

Розглянуто особливості кримінологічного моделювання як комплексного методу дослідження особистості студента ВНЗ, у зв’язку з учиненням корисливо-насильницьких злочинів. Уточнено методологію кримінологічного моделювання.

З’ясовано, що кримінологічна модель особистості студента ВНЗ, у зв’язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів, за характером – є аналітичною, за змістом – інформаційно-описовою, за функціональним призначенням – має на меті сприяти удосконаленню практики запобігання вчиненню злочинів.

Обґрунтовано необхідність розвитку можливостей використання методу моделювання для дослідження особистості студента ВНЗ, у зв’язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів.

Ключові слова: методи, моделювання, модель, інформація, особистість студента ВНЗ, корисливо-насильницькі злочини.

Наталія Болібрух

ОСОБЕННОСТИ КРИМИНОЛОГИЧЕСКОЙ МОДЕЛИРОВАНИЕ КАК МЕТОД ИССЛЕДОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ СТУДЕНТОВ ВУЗОВ, В СВЯЗИ С СОВЕРШЕНИИ КОРЫСТНО-НАСИЛЬСТВЕННЫХ ПРЕСТУПЛЕНИЙ

В статье рассмотрены особенности криминалистического моделирования как комплексного метода исследования личности студента вуза, в связи с совершением корыстно-насильственных преступлений. Уточнено методологию криминалистического моделирования.

Определено, что криминалистическая модель личности студента вуза, в связи с совершением корыстно-насильственных преступлений, по характеру – является аналитической, по содержанию – информационно-описательной, по функциональному назначению – имеет целью способствовать усовершенствованию практики предупреждения совершения преступлений.

Обоснована необходимость дальнейшего развития возможностей использования метода моделирования для исследования личности студента вуза, в связи с совершением корыстно-насильственных преступлений.

Ключевые слова: методы, моделирование, модель, информация, личность студента вуза, корыстно-насильственные преступления.

DESIGN FEATURES OF CRIMINOLOGY AS A METHOD OF STUDY OF PERSONALITY OF UNIVERSITY STUDENTS IN CONNECTION WITH THE COMMISSION OF MERCENARILY-VIOLENT CRIME

In the article the features of design of criminology are considered as a complex method of research of personality of student of institution of higher learning, in connection with doing of mercenarily-violent crimes. Methodology of design of criminology is specified.

It is found out, that model of criminology of personality of student of institution of higher learning, in connection with the feasance of mercenarily-violent crimes, by the nature – is analytical, on maintenance – informatively-descriptive, after the functional setting – has for an object to assist the improvement of practice of prevention of committing crime.

Grounded necessity of development possibilities of the use of modeling method for research of personality of student institution of higher learning, in connection with a feasance mercenarily-violent crimes.

Key words: methods, modeling, model information, personality of student of institution of higher, mercenarily-violent crimes.

Постановка проблеми. Кримінологічне дослідження як вияв пізнавальної функції наукової діяльності має спиратися на адекватну методологію. Філософська основа методології не зводиться до суми певних прийомів і способів дослідження, а передбачає розроблення цілісної системи особливих принципів вивчення об'єкта пізнання (об'єктивність, активність, історизм, детермінізм, системність, сходження від абстрактного до конкретного й навпаки [1, с. 18]). У положеннях Концепції розвитку кримінологічної науки у XXI ст. акцентується увага на необхідності подальшого розвитку методології кримінологічного дослідження [2]. Водночас, не применшуючи науково-практичного значення значної частини проведених сучасних наукових досліджень про різні актуальні аспекти особистої злочинця, окремо варто звернути увагу на те, що в багатьох випадках одержані висновки значною частиною спираються на емпіричні дані. Натомість методологія дослідження практично не розвивається. Окрім цього, в наукових працях не акцентується увага на методологічних аспектах кримінологічного підходу до моделювання особистості злочинця.

В особливості це стосується дослідження особистості злочинця, зокрема студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням ним корисливо-насильницьких злочинів. Особистість студента ВНЗ, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини, належить до складних систем для наукового пізнання, для котрих найпродуктивнішим вбачається метод моделювання. Однак на цей час можливості методу моделювання не реалізовані на належному рівні. Так, використання методу моделювання, сприятиме одержанню системних знань щодо особистості студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням ним корисливо-насильницьких злочинів, а також сприятиме їх адекватному використанню в юридичній практиці.

Аналіз дослідження проблеми. У юриспруденції методологічні підходи до моделювання як методу наукового пізнання розкрито у наукових працях Ю. М. Антоняна, Ю. Д. Блувштейна, С. Є. Віцина, О. О. Гаврилова, Ю. М. Гаврильця, К. К. Горяїнова, В. П. Казимирчука, Л. В. Кондратюка, Л. Л. Кругликова, В. О. Мінаєва, А. Я. Мініна, В. С. Овчинського, В. Д. Рудашевського, О. Є. Спиридонової, М. М. Тарасова, О. Ф. Черданцева та інших провідних вітчизняних і зарубіжних учених.

Концептуальні засади кримінологічної теорії особистості злочинця відображені у працях В. Г. Андросюка, Ю. М. Антоняна, А. І. Алєєкєєва, В. М. Бурлакова, Н.П. Дубініна, О. І. Дубовик, М. І. Єнієєва, І. М. Даньшина, А. І. Долгової, А. Ф. Зелінського, І. І. Карпеця, В. М. Кудрявцева, І. В. Кондратюка, В. М. Кудрявцева, Н. С. Лейкіної, В. В. Лунєєва, Е. Ф. Побігайло, А. Р. Ратінова, О. В. Старкова, А. Б. Сахарова, В. Е. Емінова, А. М. Яковлева та інших вітчизняних й зарубіжних провідних учених.

Досліджували характеристику особистості злочинця молодіжного віку, зокрема окремі методологічні аспекти провідні вітчизняні учені, зокрема: Ф. Г. Бурчак, В. В. Голіна, О. М. Гумін, С. Ф. Денисов, М. Ю. Валуйська, І. М. Даньшин, О. М. Джужа, В. М. Дрємін, А. П. Закалюк, А. Ф. Зелінський, В. К. Черних, О. Ю. Юрченко, Н. В. Яницька, О. С. Яра та ін.

Метою цієї статті є з'ясування особливостей кримінологічного моделювання, що розвине можливості його використання задля одержання якісно нового рівня комплексних знань щодо сучасного феномена особистості студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів.

Виклад основного матеріалу. Моделювання як специфічний метод наукового пізнання є синтетичною формою елементарної логіки і загальнонаукових методів порівняння (аналізу, синтезу, аналогії та ін.). Моделювання, як зазначає І. Т. Фролов, означає матеріальну чи уявну імітацію реально наявної системи за допомогою спеціального конструювання аналогів (моделей), у яких відтворюються принципи організації та функціонування цієї системи [3, с. 39]. Моделювання – це метод опосередкованого практичного чи теоретичного оперування об'єктом, коли безпосередньо досліджується не сам об'єкт, що ставить науковий інтерес, а використовується допоміжна система, так званий “квазіоб'єкт”, який перебуває у певній об'єктивній відповідності з пізнавальним об'єктом і дає змогу заміщувати його на певних етапах пізнання. У підсумку це дає змогу отримати інформацію про об'єкт, що моделюється [4, с. 42]. Так, основною процедурою й одночасно специфічною ознакою моделювання є побудова моделі.

Моделювання як метод опосередкованого пізнання певною мірою можна співвідносити з типологічним методом. Адже, як зазначено у диференціальній психології, результатом типологічного методу є виокремлення визначених типів явищ, які відтворюють ідеалізовану модель реальних [5]. У кримінології, за допомогою типологічного методу, розробляють відповідні типи злочинців, пізнання яких сприяє розвитку знань про детермінацію злочинної поведінки, зокрема корисливо-насильницької студентів ВНЗ. Основними процедурами типологічного методу є: групування, виявлення подібностей і відмінностей елементів досліджуваної сукупності, пошук надійних засобів їхньої ідентифікації, стійких поєднань властивостей явищ у системі змінних, а також поєднання індивідуалізації та уніфікації психологічних характеристик особистості [5]. Типологія як методологічний засіб кримінологічного пізнання дає змогу правильно діагностувати особистість, розуміти та прогнозувати розвиток її поведінки.

Завдяки використанню моделювання під час теоретичного пізнання виявляється цілісність явища. Предмет дослідження потрібно розглядати не лише як абстрактну визначеність його окремих властивостей чи сторін, але й зв'язок та співвідношення з іншими предметами, як елемент іншої, ширшої системи. Реалізація цього завдання забезпечується таким методом пізнання, як сходження від абстрактного до конкретного в межах діалектичного методу пізнання [6, с. 140].

Моделювання як метод теоретичного аналізу може здійснюватися із застосуванням таких технік:

– “моделювання як відтворення змісту” сутнісних ознак, що полягає у побудові інформаційного “образу-моделі”, що за цільовим призначенням – пояснювальна, а за сутністю – багатозмістова та міжрівнева;

– “моделювання за аналогією”, що споріднене з кібернетичним і комп'ютерним баченням логіки взаємопереходів та взаємозв'язків явищ;

– “моделювання як відтворення логіки пізнання”, що спрямоване на поступове відтворення динамічних характеристик досліджуваного явища у його функціонуванні та розвитку, а також побудову адекватного способу його пізнання. Основний механізм цієї техніки моделювання полягає

у подвійній рефлексії (самопізнання суб'єктом внутрішніх психологічних станів і моделювання цього процесу в експериментальній ситуації) та потребує належної кваліфікації дослідника [5].

Так, зокрема, у разі побудови інформаційної моделі особистості студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів, найприйнятнішою видається техніка “моделювання як відтворення змісту” сутнісних ознак.

У методиці моделювання провідне місце відводиться процедурам декомпозиції та агрегації. Декомпозиція полягає у розбитті системи “особистість студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів” на відповідні підсистеми і їх вивчення. Агрегація – об'єднання частин, тобто підсистем щодо системи “особистість студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів”, у єдине ціле. Моделювання особистості студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів, залежить від значного числа взаємопов'язаних факторів різної етіології, що висуває нагальну потребу у використанні процедур абстрагування й ідеалізації.

Пізнавальна роль моделі полягає у розкритті механізму й логіки соціального явища, що вивчається, а також його структури, взаємозв'язку окремих складових [7, с. 172]. Як уже ми зазначали, особистість злочинця у кримінологічному аспекті, передусім, представлена комплексом її сутнісних характеристик, що перебувають у тісній взаємодії. У зв'язку з цим варто зауважити, що в дослідженні соціально-правових явищ позитивно себе зарекомендувала статистична концепція соціальної поведінки індивідів, що характеризується такими ознаками: дослідження особистості як складної стохастичної системи з множиною властивостей, ознак і зв'язків; виділення й фіксація соціальних груп, яким притаманні спільні соціальні ознаки (вік, професія, сімейний стан, рід занять тощо); виділення й фіксація певного образу й типу соціальної поведінки; визначення взаємозв'язку між фіксованими умовами – характеристиками соціальної групи й типом поведінки, що вивчається; з'ясування ймовірності вчинення правопорушення, прийняття рішення про його вчинення чи іншої поведінки [8, с. 74–91].

Моделювання особистості злочинця, зокрема студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів, пов'язане не лише з використанням відповідних кількісних параметрів, але й має спиратися на системно-структурний підхід, що дає змогу розглядати особистість у цілісності і єдності її різних характеристик і властивостей, відносин між ними і взаємодетермінант.

Модель як засіб пізнання характеризується такими ознаками: 1) створюється у результаті процесу абстракції (дослідник абстрагується від безмежної сукупності властивостей, ознак, відносин досліджуваних об'єктів, відволікається від окремих, часткових ознак, виділяючи лише ті ознаки, властивості, зв'язки і відносини, які мають бути предметом дослідження); 2) перебуває у відповідності, але не тотожності з досліджуваним об'єктом; 3) може виступати “прообразом” лише складного і структурованого типового явища чи процесу; 4) націлена на виконання описового чи демонстративного завдання [9, с. 249; с. 328].

Базовими методами кримінологічного моделювання особистості студента ВНЗ, який вчиняє корисливо-насильницькі злочини, є аналіз і синтез. Особливості кримінологічного аналізу, полягають у тому, що, по-перше, – аналізувати можна інформацію щодо об'єктів моделювання, які становлять предмет кримінології, зокрема особистість студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів; по-друге, цільова спрямованість цього виду аналізу полягає у з'ясуванні кримінологічного змісту та значення об'єкта. Так, у кримінологічному аналізі особистості студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням ним корисливо-насильницьких злочинів, потрібно звертати увагу на різну інформацію, що відображає соціально-демографічні, кримінально-правові, морально-психологічні та інші якості, властивості, які найхарактерніші для осіб цієї категорії та визначають їх готовність вчинити корисливо-насильницький злочин. Цільова спрямованість кримінологічного аналізу, передусім, полягає у з'ясуванні (діагностиці) з одного боку – тих суб'єктивних та об'єктивних чинників, які на різних рівнях детермінують корисливо-насильницьку злочинну поведінку студентів ВНЗ; а з іншого – навпаки, тих, які перешкоджають розвитку корисливо-насильницької кримінальної мотивації у студентів ВНЗ.

Модель соціальних об'єктів, хоч і розробляється на підставі статистичних даних, але її роль полягає у розкритті механізму й логіки явища соціальної дійсності, структури й взаємозв'язку

окремих частин. За допомогою моделей відбувається тлумачення явищ, їхньої внутрішньої динамічної та статистичної структури, бо модель є демонстрацією певної структури [9, с. 249, 328]. Тому моделювання особистості студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів, не обмежується лише використанням відповідних кількісних параметрів, але й спирається на системно-структурний підхід, що дає змогу розглядати особистість у цілості та єдності її різних характеристик і властивостей, відносин між ними і взаємодетермінант.

Висновки. Підсумовуючи викладене, треба зазначити, що моделювання є ключовим методом дослідження складних систем і зокрема, соціальних. Кримінологічне моделювання як метод дослідження є комплексним поєднанням численних процедур, способів і прийомів, а його особливості виявляються на рівні об'єкта, предмета моделювання, а також функціонального призначення моделі. Кримінологічна модель особистості студента ВНЗ, у зв'язку з вчиненням корисливо-насильницьких злочинів, за характером – є аналітичною, за змістом – інформаційно-описовою, за функціональним призначенням – має на меті сприяти удосконаленню практики запобігання вчиненню злочинів.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Козлов В. А. *Конкретно-социологические исследования в области права : учеб. пособие* / В. А. Козлов, Ю. А. Суслов. – Л. : Изд-во Ленинградского ун-та им. А. А. Жданова, 1981. – 111 с.
2. *Концепція розвитку кримінологічної науки в Україні на початку XXI ст.* // Інформаційний бюлетень Координаційного бюро з проблем кримінології Академії правових наук України. – 2007. – № 9. – С. 26–29.
3. Фролов И. Т. *Гносеологические проблемы моделирования биологических систем* // *Вопросы философии*. – 1961. – № 2. – С. 39–51.
4. Новик И. Б. *О моделировании сложных систем (философский очерк)* / И. Б. Новик. – М. : Мысль, 1965. – 335 с.
5. Палій А. А. *Диференціальна психологія : навч. посіб.* / А. А. Палій. – К. : Академвидав, 2010. – 432 с.
6. Сырых В.М. *Метод правовой науки (основные элементы, структура)* / В. М. Сырых. – М. : Юрид. лит., 1980. – 176 с.
7. *Право и социология*. – М. : Наука, 1973. – 359 с.
8. Гаврилец Ю. Н. *О количественном исследовании структуры сложных социальных систем* / Ю. Н. Гаврилец // *Моделирование социальных процессов*. – М. : Наука, 1970. – 120 с.
9. Черданцев А. Ф. *Логико-языковые феномены в юриспруденции : монография* / А. Ф. Черданцев. – М. : Норма: ИНФРА-М, 2012. – 320 с.

REFERENCES

1. Kozlov V., Suslov Yu. *Konkretno-sotsyolohyeheskye yssledovanyya v oblasti prava* [The concrete case studies in the field of law]. Leningrad, “Lenynhradskyy unyversytet ym. A. Zhdanova” Publ, 1981. 111 p.
2. *Kontseptsiya rozvytku kryminolohichnoyi nauky v Ukrayini na pochatku XXI stolittya* [The concept of criminological science in Ukraine at the beginning of the XXI century]// *Informatsiynyy byuleten' Koordynatsiynoho byuro z problem kryminolohiyi Akademiyi pravovykh nauk Ukrayiny*. 2007. № 9. – pp. 26–29.
3. Frolov Y. *Hnoseolohyeheskye problemy modelyrovanyya byolohyeheskykh system* [The epistemological problem of modeling biological systems]// *Voprosu fylosofyy*. 1961. № 2. pp. 39–51.
4. Novyk Y. *O modelyrovanyu slozhnykh system* [On the modeling of complex systems] Moscow, “Mysl”Publ, 1965. 335 p.
5. Paliy A. *Dyferentsial'na psykholohiya* [Differential Psychology] – Kyiv. “Akademvydav” Publ, 2010. – 432 p.
6. Syrykh V. *Metod pravovoy nauky (osnovnyye elementy, struktura)* [The method of jurisprudence (the basic elements of the structure)]. Moscow “Yuryd. lyt.” Publ, 1980. – 176 p.
7. *Pravo y sotsyolohyya* [Law and Sociology]. Moscow “Nauka” Publ, 1973. – 359 p.
8. Havrylets Yu. *O kolychestvennom yssledovanyyu strukturu slozhnykh sotsyal'nukh system. “Modelyrovanye sotsyal'nykh protsessov”* [On the quantitative study the structure of complex social systems. “Modeling of social processes”]. Moscow “Nauka” Publ, 1970. – 120 p.
9. Cherdantsev A. *Lohyko-yazukovyye fenomenu v yurysprudentsyyu* [Logico-linguistic phenomena in law]. Moscow “Norma: YNFRA-M” Publ, 2012. 320 p.

Дата надходження: 04.01.2017 р.